

De Wouwse gemeenteraad anno 1891

Is Wouw dan toch minder in trek als woon- en werkgemeente dan men altijd gedacht heeft? Kennelijk wel, want in 1891 lukt het de gemeente maar amper voldoende personeel te vinden in twee wezenlijke sectoren van de gemeenschap: het onderwijs en de gezondheidszorg. Op het eerste oog zouden de vele pogingen om aan onderwijzers te komen en om te voorzien in de vacature van geneesheer na het vertrek van dokter Van der Burg de hypothese kunnen bevestigen. Maar als je met beide ogen de ontwikkelingen volgt, komen ze toch in een wat ander daglicht te staan. Van oudsher was zuinigheid troef bij het Wouwse gemeentebestuur. Dus werd bijvoorbeeld om die reden een jaar eerder, toen het aanbod van onderwijzers redelijk was, maar voor de vuist weg besloten de salarissen fors te verlagen. Zo fors, dat het een komen, maar vooral gaan is van onderwijzers, die elders meer kunnen verdienen. Het leidt er niet alleen toe dat het gevolg is dat de salarissen noodgedwongen verhoogd werden tot een veel hoger niveau dan in 1890 én dat de Wouwse bestuurders en ambtenaren een flink deel van hun tijd besteden aan beraadslagen en corresponderen over onderwijsvacatures: "Penny wise and poundish fool", zouden de Engelsen in zo'n geval zeggen. Ook rond de aanstelling van een nieuwe geneesheer voltrekt zich een loven, bieden en aanprijzen van de gemeente om in de vacature te voorzien. Met bovenal één eis: hij moet en zal katholiek zijn. De nieuwe kerk in Wouwse Plantage wordt in 1891 in gebruik genomen en er voltrekt zich een interessante correspondentie over het torenuurwerk. Verder steken geruchten de kop op over de stichting van een katholieke school in Heerle. In hetzelfde dorp heeft men trouwens ook grote problemen met de brievenbestelling. Burgemeester Daverveldt raakt verwickeld in een schandaal over leveringen van steenkool, waarover hij verantwoording in de raad aflegt. Het staat zijn herbenoeming, later in het jaar, in ieder geval niet

in de weg.

DE ONDERWIJZERSSALARISSEN.

Dat de geschiedenis zich herhaalt is met een tussenpauze van een eeuw nog eens bewezen: verlaging van salarissen in het onderwijs heeft tot gevolg dat nog maar weinigen zich voor dit nobele beroep geroepen voelen. Waarna allerlei kunstgrepen toegepast moeten worden om de leergierige kinderen toch wat kennis en vorming voor later te kunnen bieden. In 1890 besloot de Wouwse gemeenteraad de salarissen voor onderwijzers maar te verlagen, omdat er genoeg aanbod was. 1)

De gevolgen laten zich een jaar later al merken. Na het vertrek van J.A.Lippens als onderwijzer te Wouw meldt zich geen enkele sollicitant. Slechts onderwijzer De Lange te Wouwse Plantage deelt mede er voor te voelen naar Wouw overgeplaatst te worden. Een teken aan de wand, want de Wouwse raad draait om als een blad aan een boom en verhoogt de jaarwedde. Dat wil zeggen, men doet er via een ingewikkelde constructie iets bij. De ervaring heeft geleerd, dat onderwijzers die voor de verlaagde jaarwedde van 400 gulden (zonder uitzicht op verhoging) aangesteld zijn, na korte tijd elders solliciteren om hun positie te verbeteren. Daarom besluit de raad het aanvangssalaris op 450 gulden te stellen en daarna het salaris jaarlijks te verhogen met 25 gulden tot een maximum van 500 gulden. "Zooals de regeling thans is voorgesteld met uitzicht op verhoging zal ongetwijfeld in elke vacature spoedig voorzien zijn". 2)

Jammer, maar toch niet, want de schoolopziener schrijft enerzijds geen bevoegdheid te hebben tot overplaatsing van De Lange, anderzijds te adviseren een nieuwe oproep te plaatsen tegen een jaarwedde van 550 gulden. Inmiddels moeten de onderwijzers L.Bellanger in Wouw en H.Plasmans in Heerle waarschijnlijk de koe bij de horens gevat hebben, want het college besluit op hun verzoek hun salarissen alvast aan de nieuwe regeling aan te passen. 3)

Voor 550 gulden willen in ieder geval wel onderwijzers naar Wouw komen. De voordracht telt 3 namen, waarvan Imilius Brancatius de Lange te Wouwsche Plantage uitein-

Betaalrol

der gerechtigden in een bedrag van Les -
honderd zes en a. tachtig gulden vijftig cent.
wegen jaarwisse als hoofd der school.

Namen der gerechtigden.	Stant. plaats.	Bedrag der jaarwisse.	Bedrag aan iers Comple. rente.	Handtekening voor kwitantie.
J. Kuipers	Wouw	950.	237 50	J. Kuipers
A. Smans	Heerle	950.	237 50	A. Smans.
G. J. Smulders	Plantage	850.	212 50	G. J. Smulders
		Totaal	687 50	

Opgemaakt door Burgemeester & Wethouder
van Wouw, de 27 Juni 1891. —

P. de Greef L Burgemeester.

A. J. Paufo. Secretaris.

Betaalrol met salarissen van het onderwijzend personeel.
In de salarissen van de hoofdonderwijzeres van Wouw en
Heerle zijn de gratificaties nog niet doorberekend.

delijk benoemd wordt. 4)

De andere onderwijzers in het dorp vinden intussen dat de gemeente zo wel erg rommelig met hun belangen en salarissen omspringt. Want schoolhoofd Kuijpers uit Wouw is de volgende die aan de bel trekt. De beloningen van de schoolhoofden in Wouw en Heerle is gelijk, maar in Heerle wordt alleen in de winter vervolgonderwijs gegeven, terwijl dat in Wouw het hele jaar door is. De raad vindt het betoog wel billijk en besluit het jaarsalaris met 50 gulden te verhogen tot 1000 gulden. 5)

De onderwijzers in Heerle laten dit niet op zich zitten. Eerst wordt een verzoek van schoolhoofd A. Smans nog als ongezegeld terzijde gelegd 6), maar een maand later ontkomt men er niet aan de verzoeken serieus te nemen. Smans en Spinnewijn wijzer erop dat de gemeente jaarlijks 100 gulden meer subsidie voor hen krijgt dan voor enige andere onderwijzer in de gemeente omdat ze de minimale leeftijd van 23 jaar bereikt hebben en hoofdakke bezitten, wat kennelijk bij de anderen niet het geval is. In de raadsvergadering vindt de voorzitter dat beide aanvragen wel enige overweging verdienen, maar dat het risico bestaat dat het leerlingenaantal fors terug gaat lopen omdat, naar het schijnt, er binnenkort een katholieke school geopend wordt, waardoor het leerlingenaantal af zal gaan nemen. Tot het zover is, is de raad dan wel bereid een gratificatie van 50 gulden aan beide heren uit te keren. 7)

De stichting van een bijzondere school is trouwens ook een goede reden om geen oproep te plaatsen na het vertrek van A. van Riel als onderwijzer aan de school in Heerle. "Het thans aanwezige personeel zal dan in overeenstemming zijn met het verminderd aantal kinderen. Ook omdat in de zomermaanden het aantal schoolgaande kinderen 20% minder is dan 's winters, hebben wij gemeend met het doen van een oproeping vooralsnog te wachten", argumenteert men. 8)

Vermeldenswaard op onderwijsgebied is tenslotte de regeling, die alsnog met de gemeente Roosendaal getroffen is. In "de Wouwse gemeenteraad anno 1890" werd geschreven dat kinderen van Vroenhout en het Landje van Nassau niet meer welkom waren op de Wouwse school vanwege de extra kosten. De gemeenschappelijke regeling met Roosendaal werd opge-

Betaalrol

de geschiedten in een bedrag van Leven
honderd zes en dertig gulden vijftig cent.
 wegen jaarwede als onderwijzer.

Namen der geschiedten.	Hand. plaats.	Bedrag der jaarwede	Bedrag aan ieder complement	Handteekening van Nootantiss.
J. B. de Lange	Wouf	550.	157 50	J. B. de Lange
L. H. M. Bollanger	is.	450.	112 50	L. H. M. Bollanger
J. L. Spinneryn	Heerde	400.	150.	J. L. Spinneryn
J. P. Vermaat	is.	450.	112 50	J. P. Vermaat
H. H. Pasmans	is.	450.	112 50	H. H. Pasmans
J. B. Loos	Plantey	450.	112 50	J. B. Loos
Totaal			737 50	

Opgemaakt door Burgemeester & Wethouders
 te Woum, den 24 December 1891.

C. J. de Vries Burgemeester.

A. J. van der Secretaris.

In de salarissen van de onderwijzers, zoals die aan het
 eind van het jaar gelden, toont zich de willekeur bij
 de vaststelling ervan.

zegt omdat deze gemeente niet bereid was een betere regeling te treffen. Als H.Luijkx en andere bewoners van het Landje van Nassau een verzoekschrift aan B.en W.richten schrijven deze alsnog de kinderen toe te willen laten, mits de gemeente Roosendaal een regeling wil treffen. Gewezen wordt onder meer op de verbouwingskosten van de Wouwse school ten behoeve van de Roosendaalse kinderen. Van de huidige 3 lokalen er 4 te maken kost 100 à 200 gulden, een aanbouw zelfs 500 à 600 gulden. "De gemeente vraagt niet meer dan het onderwijs kost", schrijven B.en W. 9)

Uiteindelijk laat het Roosendaalse gemeentebestuur de halstarrige houding varen. Er wordt een akkoord bereikt dat de kinderen toegelaten worden. In het akkoord tussen Wouw en Roosendaal staat te lezen dat Roosendaal een bijdrage zal verlenen in alle onderwijskosten, met uitzondering van de nieuwe onderwijzerswoning en nieuwe school, naar rato van het aantal kinderen dat per 15 januari als schoolgaand bekend staat en na aftrek van de rijksbijdragen en de opbrengst van het schoolgeld. Van elke herstelling, die meer dan 200 gulden kost, zal Roosendaal bovendien in kennis gesteld worden. 10)

DE BRIEFVENBESTELLING IN HEERLE EN DE KERK VAN WOUWSE PLANTAGE.

Weliswaar is Heerle maar één uur gaans van Bergen op Zoom, maar de post doet er 2½ dag over. Daar kan zelfs de plaatselijke brievenbesteller Schijven niets aan veranderen. Hij, en met hem de gemeentebestuurders, worden overstelpt met klachten. Reden voor het Wouwse college om maar eens een brief op poten te sturen naar de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. De gelegenheid tot het verzenden en ontvangen van brieven staat niet meer in verhouding tot de drukke correspondentie, die in de gemeente plaats vindt, menen B.en W. Het laatste tiental jaren is de correspondentie verdubbeld: maandelijks zijn dat 2300 brieven en briefkaarten tegen 1100 à 1200 in 1880 en 1881. Het probleem zit hem er nu in, dat tot voor kort verzendingen plaats vonden naar Roosendaal en Bergen op Zoom met de treinen van 3.36 respectievelijk 3.58 uur. Sinds kort

4
gaan de brieven richting Roosendaal eerst naar Bergen op Zoom, waar ze op een latere trein moeten wachten. "Als een staaltje van trage aankomst leggen we hierbij over eene enveloppe van een dienstbrief waarop uur van verzending en aankomst is vermeld; was een dergelijke brief voor een der buitenwijken of voor de kom te Heerle bestemd geweest, dan zou hij daar eerst den volgenden dag om 11 à 12 uren zijn besteld geworden, dus na een tijdsverloop van bijna twee dagen". Het voorstel is om de brievenbestellingen in Wouw uit te breiden van 2 naar 3, in de kom van Heerle van 1 tot 2 en in de overige buitenwijken kan het aantal tot eenmaal per dag beperkt blijven. De meest gewenste tijdstippen zijn na de treinen van 's voormiddags 7.07 en 7.46 uur, 11.07 en 11.26 uur en 6.06 uur in de namiddag, te Heerle na de ochtend- en avondtreinen. 11)

De raad kan zich achter de brief scharen, al wordt er zeer breedvoerig overlegd over de tijdstippen. Het raadslid Van Gastel wijst er overigens nog op dat Halsteren en zelfs Zevenbergschen Hoek drie bestellingen per dag hebben. 12) Kennelijk kan de minister zich wel verenigen met 3 bestellingen in Wouw, maar niet met 2 in Heerle, want een paar weken later schrijft het college weer een brief aan de minister, waarin gemeld wordt dat Heerle als probleem blijft bestaan. Er wonen 1000 mensen, waarvan er 350 tot de kom behoren en veel bewoners komen regelmatig met de postdienst in aanraking: "Een der bewoners verklaarde ons jaarlijks te verbruiken voor ruim f 150,-- aan postzegels"

13) Omdat, zo schrijven B.en W., tegelijk met de bestelling van elf uur in de voormiddag ook de buslichting plaats vindt, kunnen brieven niet meer dezelfde dag beantwoord worden. De wisseling Heerle-Bergen op Zoom bedraagt per brief 2½ dag, terwijl de afstand een uur gaans is. "Verandering zou plaats kunnen hebben door den brievenbesteller Schijven de tweede bestelling met buslichting te Heerle op te dragen na aankomst van den trein van 3.31 of 4.35." Een andere oplossing zou kunnen zijn dat besteller Anthonissen met de post van Wouw een omweg over Heerle maakt om de aangekomen brieven te bestellen en de bussen te lichten, wanneer hij zich naar het station begeeft. De omweg zou slechts een half uur zijn, en dat zou volgens het college best te overwegen zijn.

N: 643/14.

Wouw, den 6 Juli 1891.

Bij het Gemeentebestuur alhier bestaat het voornemen één of meer pompen te doen plaatsen, in den geest als thans bij de stroomtramwegmaatschappij de Perzentpomp in gebruik door U aldaar is plaatst.

Deze pompen zouden uitsluitend geberigt worden voor de brandspuiten en bij voorkomen van brand aanschoot en gemakkelijk water moede geven.

Voor het geval U ons daaromtrent voldoende en belykend gewis, zouden wij gaarne over het plaatsen

van

142. C. L. W.

van voorloopig ééne pomp - bij wijze van proef - met U in nader overleg willen treden en zoo spoedig mo. gelijk een mondeling onderhoud alhier verlangen. Een schijfje Uwerzijds, met vermelding van dag en uur Uwer komst, zoudt wij gaarne per ophangende te gemoet.

Prinsmeester en Wethouders van Wouw.

Den heer Brox. Smulders
te

Tilburg.

/get/ L. A. Duvvelot

De secretaris,
/get/ A. J. van Son

Brief aan Brox. Smulders om de drenk te dempen en er een put in te plaatsen. De put zal er echter niet komen.

4

Wouwse Plantage gaat 1891 in met het vooruitzicht op een nieuwe kerk. En hoewel men nog lang niet aan het bouwen was kreeg de plaatselijke steenbakker Jac van Wesenbeeck in februari alvast toestemming om over de gemeenteweg een paardenspoor aan te leggen voor het vervoer van de stenen naar de nieuw te bouwen kerk. Als voorwaarden werden daar ondermeer aan verbonden dat het spoor zo min mogelijk hinder aan de passage met rij- en voertuigen toe mocht brengen, dat de keibestrating niet geschonden werd en dat na voltooiing van het bouwwerk het spoor verwijderd en de gemeenteweg in de oorspronkelijke staat hersteld moest worden. 14)

Toch duurde het nog enkele maanden voordat de bouw kon beginnen. Bouwpastoor Ketelaars mocht de voltooiing ervan niet meemaken, want kort na de aanvang overleed hij plotseling. Over de bouw zelf is blijkbaar niet meer met de gemeente gecorrespondeerd, want pas in oktober, als de bouw nagenoeg voltooid is, komen er weer vragen richting Wouw. Overigens staat de bouwgeschiedenis beschreven in het gedenkboek "Ste. Gertrudis in het Woud" dat in 1976 ter gelegenheid van het honderd jarig bestaan van de parochie uitgegeven werd. Op 26 oktober geven B. en W. toestemming aan de feestcommissie te Wouwse Plantage voor het houden van optochten en het plaatsen van erebogen ter gelegenheid van de inwijding van de R.K. kerk. "Voor noodige politietoezicht kan zorg gedragen worden". 15)

Iets minder simpel is de aanschaf van het torenuurwerk. Met een beroep op de van gemeentewege aangeschafte uurwerken in de torens van Heerle en Wouw meent het kerkbestuur van Wouwse Plantage daarvoor eveneens in aanmerking te komen. Een eenvoudig uurwerk met wijzerplaat is voldoende, en de gemeente kan tevens bij gelegenheid van de klok gebruik maken. De besluitvorming in de raad verloopt echter moeizaam. Weliswaar is, oordelen de Wouwse vroeде vaderen, de plaatsing van een torenuurwerk in het belang van de bewoners van de parochie, maar de aankoop kan voorlopig wel uitgesteld worden tot dat een nieuwe klok in de toren hangt, "waaraan het uurwerk geëvenredigd dient te zijn". 16)

Overigens heeft men met de eigenaar van het landgoed, Raymond de Caters, een probleempje te klaren. In maart

N: 692/14

Wouw, den 26 October 1891.
Naar aanleiding van Uw schrijven van 23 dezer
geeft wij U vergoeding tot het den plaatsen van
beereboogers op de door U aangegeven hoogte en breedte
en het houden van optochten bij gelegenheid der in-
wijding van de N. K. kerk de Wouwse Plantage.

Wanneer het hoofd der politie tijdig in kennis
wordt gesteld met dag en uur voor het houden
der optochten bestemd, zal deze tevens voor het
nodige politie toerichting zorg dragen.

Burgemeester en Wethouders

Van

van Wouw,

de feestcommissie

1901 C. A. Dierckveld

De Secretaris

Wouwse. Plantage. 1901 A. J. van Son.

Brief van het Wouwse college waarin de feestcommissie te Wouwse Plantage toestemming krijgt voor ereboog en optochten ter gelegenheid van de inwijding van de nieuwe kerk.

4
schrijft C.E.de Ram uit Leuven de klacht dat in de openbare weg vanaf De Zoom naar Huijbergen nabij het "Witte Huisje" door De Caters een draaiboom geplaatst is, dieneinde als afsluiting. Aangezien het openbare weg betreft en provinciale verordeningen dergelijke dingen verbieden, schrijven B.en W.De Caters aan met de boodschap: "opruimen of een verklaring dat het opgeruimd wordt wanneer wij zulks noodig oordelen". 17)

De Caters laat zich er weinig aan gelegen, want in juni ontvangt hij wederom zo'n aanschrijving.

DE NIEUWE GENEESHEER.

In 1891 moet het gemeentebestuur omzien naar een nieuwe "gemeente-geneesheer", die voor de wedde van 1500 gulden uit de gemeentekas de zorg op zich dient te nemen voor geneskundige verzorging van de armen. Per 10 oktober krijgt J.P.H.van de Burgt eervol ontslag, maar de sollicitatieprocedure voor zijn opvolging verloopt weinig voorspoedig. Burgemeester Daverveldt vertelt de gemeenteraad eind september dat "zich tot op heden nog geen katholieke geneesheer gemeld heeft". Terloops maakt hij nog melding van de "zonderlinge handelswijze van Dr.Loos te Esschen". Deze zou eerst de armenpraktijk van de hele gemeente aannemen voor 400 gulden, vervolgens voor 800 gulden en tenslotte de armen slechts per visite willen behandelen en dan nog alleen die ten zuiden van de spoorlijn. Daarvoor zou Loos f 1,25 per visite, f 0,75 per flesje of doosje en f 10,-- per verlossing in rekening brengen. Op zulk een aanbieding wenst het gemeentebestuur niet in te gaan. Daarom wordt een herhaalde oproep geplaatst tegen een jaarwedde van 1500 gulden en een voor gemeenterekening aan te stellen vroedvrouw. Inmiddels worden de doktoren Lemmens en Heijpt te Roosendaal gevraagd de armenpraktijk ten noorden van de spoorlijn, te weten de kom van het dorp, de Spellestraat, Heerle en Moerstraten waar te nemen. 18)

Voor het zuidelijke deel van de gemeente heeft men ook een waarnemer aangezocht. Met dokter Loos wenst men blijkbaar niets meer te maken te hebben want dokter Wouters te Esschen wordt benaderd de praktijk ten zuiden van de Wouw-

4
schen Hil voorlopig te bedienen. 19)

Inmiddels gaan burgemeester en wethouders naarstig op zoek naar een nieuwe geneesheer van katholieke huize. Op 17 oktober gaat een brief naar Dr. Dillen te Kaatsheuvel met het verzoek te solliciteren. De gemeente wordt uitbundig aangeprezen en hem wordt veel goeds in het vooruitzicht gesteld: de vorige geneesheer bezat een uitgebreide praktijk, er zijn zeer weinig armlastigen, goede kunstwegen, de woning is zeer doelmatig ingericht en zal hem zeker bevallen en het verste punt is slechts één uur gaans van de kom. "De eenige reden waarom de vacature in deze gemeente nog niet zoo spoedig is aangevuld schrijven wij hoofdzakelijk daaraan toe, dat er zoo weinig katholieken tot geneesheer zijn opgeleid en de raad alhier niet dan bij uiterste nood noodzakelijk tot benoeming van een protestant zal overgaan". 20)

De brief blijft desondanks zonder resultaat, want op 1 december deelt de burgemeester de gemeenteraad mee een gesprek gehad te hebben met ene Dr. van Aerssen uit Bergen op Zoom. Deze zou bereid zijn te solliciteren als de raad wil besluiten hem naast de jaarwedde vrije bewoning toe te kennen en hem wil verzekeren dat zijn jaarwedde zonder zijn toestemming nimmer verlaagd noch hij ontslagen wordt. Het roept aarzeling op. Het raadslid Van Gastel meent dat ook volstaan kan worden met de mededeling een jaar vooraf ingeval het voornemen tot weddeverlaging ontstaat en raadslid Doggen vindt dat bij plichtsverzuim de dokter ontslagen moet kunnen worden. De beraadslagingen leiden tot de conclusie dat men zich niet geheel en al moet verbinden aan dokter van Aerssen, al is men wel bereid hem mee te delen dat geen beknibbeling op salaris of ontslag plaats vindt indien "de geneesheer zijn plichten naar behooren waarneemt". 21)

Aan het eind van het jaar valt dan toch de beslissing. Van Aerssen wordt benoemd per 1 januari tegen een jaarwedde van 1800 gulden, daarbij inbegrepen 300 gulden voor de aanstelling van een vroedvrouw, het genot van vrije woning en tuin, en billijke voorwaarden met de rijtuigverhuurder. "De titularis wordt daarvoor belast met de armenpraktijk in zijn geheelen omvang, met bijlevering van geneesmiddelen, het gratis vaccineren en revaccineren,

N: 5791/18.

Wouw, den 14 Februar 1891.

Ondersceff:

Aebudswet.

Naar aanleiding Uwer briefw. van 31 Januarij
cl. n: 318 heb ik de eer te bevestigen:

dat in 1890 door mij zijn afgegeven 24 arbeids-
kaarten, waarvan op ultimus December nog in
omloop waren 11 kaarten, te weten: 4 jongens en
2 meisjes van 15 jaar, 2 jongens en 1 meisje van
14 jaar, 1 jongen van 13 jaar en 1 jongen van 12 jaar,
dat 11 werkbaars in deze gemeente met be-
scheurende personen werken, namelijk:

E. H. Joris klompenmaker	1 jongen
R. de Calus steenbakker	1 o.
M. J. Jommens, naaister	1 meisje
A. J. van Meel schoenmaker	1 jongen
J. H. W. de Willegen, timmerman	1 o.
A. de Looijen, naaister	1 meisje
E. J. de Looijen, kuyzenfabrikant	1 jongen
E. J. van Javels, broodbakker	1 o.
A. Buijk, broodbakker	1 o.
A. Bekk, naaister	1 meisje
L. de Kok, timmerman	1 jongen

Inspectien op mijnen last overeenkomstig
de artt. 17 en 19 der wet hebben in 1890 niet plaats
gehad.

De Buisemeester van Wouw,
gett. C. A. D. van der Velde.
Aan
Den Heer Inspecteur van der Arbeid
in de Inspectie
te Breda.

Opgave van ondernemers, die met kinderen werken.

het voeren der doodschouw en het keuren der schutters".22) Daarmee is het verhaal nog niet ten einde want "mede met het oog op het belang van katholieke ingezetenen dat een katholiek benoemd is" wordt tenslotte een beroep op het R.K.kerkbestuur gedaan de huurprijs van de woning voor de dokter nabij de kerk te verlagen tot f 200,-- in plaats van f 225,--. Waarbij aangetekend wordt dat de verhoging van de jaarwedde en de huurprijs ook al voor rekening van de gemeente komen. 23)

Met andere woorden: het kerkbestuur mag volgens B.en W. ook wel een duit in dit zakje doen. Waartoe het kerkbestuur overigens pas bereid is met ingang van 1 januari 1894 als het huidige contract verloopt.

Eind 1891 komt de gemeente trouwens opnieuw in konflikt met de Belgische dokter Loos uit Esschen. De burgemeester konstateert dat hij bij het overlijden van "Dimphna Hellemons, echtgenoot van Martinus van Pul alhier" als doodsoorzaak typhus opgegeven heeft. De geneesheer of het hoofd van het gezin is verplicht van een dergelijke ziekte aangifte te doen op het raadhuis, maar dit is achterwege gebleven, "evenals mededeling dat voorwerpen met de lijders in aanraking geweest ontsmet of vernietigd behooren te worden". Als de burgemeester niet spoedig ingelicht wordt, zal hij het Geneeskundig Staatstoezicht van het verzuim in kennis stellen. "Thans is geen enkele maatregel bekend, die waarborgen geeft ter verspreiding ziekte". 24)

Over verzorging van armen is ditmaal geen probleem met Roosendaal, maar wel met Bergen op Zoom. Het gaat over de verplegingskosten van de krankzinnige Catherina Coppens, 25 jaar en tot voor kort dienstmeid bij een bakker te Bergen op Zoom. Volgens het Wouwse college was zij al krankzinnig toen ze zich bij haar ouders te Wouw vervoegde en dus was het voor een krankzinnig verklaarde onmogelijk te verklaren dat Wouw haar woonplaats was in plaats van Bergen op Zoom, waar ze verbleef. Aan Gedeputeerde Staten wordt gevraagd de werkelijke woonplaats vast te stellen. 25)

Mocht het met de gezondheid echt slecht aflopen dan weet Wouw zich verzekerd van "3 agenturen van begrafenisfondsen": Het Noordbrabantsch Begrafenisfonds te Waalwijk met 360 polissen, het Burgerlijk Begrafenisfonds te 's Graven-

Het Gemeente Bestuur van
Worms debet van E.C. van Ginneken
aldaar a. v.

1891

Mei:

nieuwe gordijnen geleverd.	f. 1.45
gordijnen gewaschen	0.70
een handveger geleverd	0.50
een borstel "	0.35
een lampglas "	0.05
twee besems "	0.10
Kalk "	0.20
witte zeep "	0.12
een voerster "	0.03
een dweil "	0.25
spoklood "	0.05
een tafelkleed gewaschen	0.10

Tesamen f. 3.90

Leveranties aan de gemeente van dweilen, zeep en borstels
door E.C. van Ginneken: het wassen van gordijnen is bijna
net zo duur als nieuwe.

hage met 300 polissen en Conservatrix te Amsterdam met 200 polissen. Hoofdzakelijk wordt eraan deelgenomen door de "arbeidende klasse", waarvan 2/3 deel verzekerd is. De uitkering bij overlijden bedraagt 50 gulden, een enkele keer 100 gulden. "Over het algemeen werken deze fondsen gunstig, hoewel de premieën wel wat hoog te noemen zijn." 26)

HET WEL EN WEE VAN DE WOUWENAREN.

In de notulenboeken en correspondentieregisters is het nodige terug te vinden over het wel en wee van de Wouwse bevolking. Hoewel.... meer wee dan wel, want de sociale en economische omstandigheden zijn pover. Zo schrijft bijvoorbeeld de burgemeester ter ondersteuning van het verzoek voor uitstel van de dienstplicht van P.J.van Sande dat binnenkort begonnen wordt met het poten der aardappelen, "het gansche jaar hoofdvoedingsmiddel in deze streek". 27)

Een groot deel van de aardappelen zal nooit geoogst worden. Op 1 juli wordt Wouw door de hagel getroffen, waardoor een groot deel van de oogst verloren gaat. Aan de commissie, die landelijk een collecte "hagelslag" regelt laten B.en W.op dat moment ook weten dat men wil vernemen of de Wouwse getroffenen ook mee kunnen delen in de opbrengst. Als het antwoord negatief zou zijn, "dan durven wij geen beroep te doen op liefdadigheid ingezetenen, wanneer een deel daarvan door dezelfde ramp getroffen is".28) Uiteindelijk ontvangt de Wouwse bevolking 200 gulden via de collecte, uit te keren aan on- en minvermogenenden, wier oogst getroffen is. De veldwachters worden belast met de bezorging en het opmaken van de specifieke staat. 29) Ook kinderarbeid komt voor in Wouw. Elf kinderen tussen de 12 en 15 jaar verrichten betaalde arbeid, althans voor zover via de arbeidskaarten bekend is. Hiervan dient melding gedaan te worden aan de "Inspecteur van der arbeid te Breda". De burgemeester specificceert de "arbeidsbazen" in de brief 30):

- 1 jongen bij C.L.Joris, klompenmaker
- 1 jongen bij R.de Caters, steenbakker
- 1 meisje bij M.Rommens, naaister

- 1 jongen bij A.van Meel, schoenmaker
- 1 jongen bij Jos Uijtdewillegen, timmerman
- 1 meisje bij A.Looijen, naaister
- 1 jongen bij C.Verdussen, buizenfabrikant
- 1 jongen bij G. van Ravels, broodbakker
- 1 jongen bij A.Buijk, broodbakker
- 1 meisje bij A.Beks, naaister
- 1 jongen bij L. de Kok, timmerman.

Anno 1891 is en blijft de landbouw in Wouw hoofdzaak. In een brief aan de Majoor-intendant te Den Haag schrijft de burgemeester dat bij mobilisatie zeker 100 paarden door ingezetenen gestald kunnen worden. Of ze ook te eten krijgen is de vraag, want personen voor fourage aan paarden zijn niet bekend. Soldaten kunnen in ieder geval volop te eten krijgen. De 7 broodbakkers (G.C.van Ravels, A.Buijk, F.L.Lebau, Jac Claessens, J.N.Poppelaars, E.Buijk en P. Raaymakers) zijn elk in staat dagelijks 200 à 500 kilogrammen brood te verschaffen bij mobilisatie. 31)

DE BURGEMEESTER GAAT ZIJN BOEKJE TE BUITEN?

Gaat burgemeester Daverveldt zijn boekje wel of niet te buiten? Dat is de vraag, waarmee de Wouwse gemeenteraad gekonfronteerd wordt. In juni meldt Daverveldt dat hij bij het nazien van de weeklijsten van zijn steenfabriek tot de ontdekking gekomen is, dat door hem stenen geleverd zijn aan A.Raaymakers. Die is op zijn beurt weer aannemer van de bouw van het nieuwe brandspuithuis. Daverveldt vermoedt dat de stenen daarvoor gebruikt gaan worden, waardoor hij in strijd met artikel van de Gemeentewet zou handelen. Hij verontschuldigt zich hierdoor, dat de levering buiten zijn medeweten om door één van zijn werklieden geschied is, maar dat de wethouders of de vergadering best maatregelen mogen nemen om het gebruik voor het brandspuithuis te verijdelen, "opdat spreker gevrijwaard blijve van de nadeelige gevolgen aan zoodanige levering verbonden". 32)

De raad neemt het nogal laconiek op want J.B.Raaymakers "weet niets van zoodanige plannen en verklaart bij zijn broeder-aannemer te willen informeren en deze op de gevol-

gen ervan te wijzen". Aldus wordt overgegaan tot de orde van de dag en op 24 oktober wordt Daverveldt door de raad herbenoemd.

Over het brandspuithuis heeft zich sinds het jaar ervoor al een hele discussie afgespeeld. Aanvankelijk was het de bedoeling dat het oude gebouw naast het gemeentehuis afgebroken zou worden en een nieuw zou verrijzen op dezelfde plek. In juli stelt de burgemeester voor om toch een andere plaats te kiezen, omdat dit zeer bij zou kunnen dragen aan verfraaiing van het raadhuis en dorpsplein. Twee locaties komen in beeld: een huisje van Cornelis Coppens in de Nieuwstraat, wat in publieke veiling komt en een hoekje grond van A.Luykx aan de Doeldreef. De raadsleden Raaymakers en Van Gastel vinden het huisje aan de Nieuwstraat niet doelmatig, anderen betwijfelen of de verkoop wel door zal gaan en Philips en Schou kunnen wel akkoord gaan, mits de prijs redelijk is. Wethouder Luykx kan zich niet in de discussie mengen. Hij is immers eigenaar van het perceeltje grond aan de Doeldreef. Op een vraag van de voorzitter wil hij echter wel kwijt dat het om 50 m² grond gaat, die te koop is voor 100 gulden plus in ruil een stukje grond uit de openbare weg in Heerle voor één van zijn percelen. "Spreker herinnert daarbij reeds meer-malen grond aan de gemeente gratis te hebben afgestaan, hetgeen hij echter nu niet doen kan". 33)

Met 7 tegen 2 stemmen besluit de raad het huisje aan te kopen en met 6 tegen 3 stemmen ook bereid te zijn het hoekje grond van Luykx aan te kopen. Kortom, een blanco mandaat, erin resulterend dat in september een krediet gevraagd wordt van 2000 gulden voor de bouw van een brandspuithuis aan de Doeldreef. Dit is 500 gulden meer dan geraamd omdat de uitvoering groter wordt dan de bedoeling was.

Een ander discussiepunt is het dempen van de drenk op het dorpsplein. In antwoord op vragen van Philips zegt de burgemeester dat het voornemen bestaat de ruiming aan te besteden. Hij is het oneens met Raaymakers die voorstelt zijn molen beschikbaar te stellen om het water eruit te halen. Te duur, vindt Daverveldt, die meent te weten dat uitbaggeren slechts 50 cent per kubieke meter kost. Hij heeft wel een ander plan: een zogenaamde arthesische

Ufchicht.
Gemeente *Wou*

PROCES-VERBAAL VAN KAS-OPNEMING.

Heden den *veftenden December* 18 *80* een en negentig
hebben Burgemeester en Wethouders der gemeente *Wou*
zijnde het Collegie samengesteld uit *Christiaan Antonie Darrveldt*
Voorzitter en *Petrus de Greef en Antonie Smijter*
Wethouders, bijgestaan door *Adrianus Johannes van Son*
Gemeente-Secretaris, naar aanleiding van art. 181. in verband met art. 179 f der gemeente-wet,
opgenomen de boeken en kas van *Johannes Deckers (overleden)*
Ontvanger dezer gemeente.

Wij hebben ons doen voorleggen de journalen, hulpjournalen en grootboeken voor de dienst-
jaren 18 *71* en 18 *72* en bevonden dat die tot den *14 December* 18 *71* waren
bijgewerkt.

Op de verklaring des Ontvangers tot alle ontvangsten en uitgaven in de journalen gemaakt
waren, hebben wij die journalen afgesloten:

over 18 *71* in ontvangst op f *1515.0.40* en in uitgaaf op f *1286.42*
over 18 *72* in ontvangst op f *—* en in uitgaaf op f *—*

Wij hebben vervolgens alle bewijsstukken van ontvangsten en uitgaven nagezien, waarbij is gebleken
dat alle ontvangsten voor zoover dit is kunnen worden nagegaan behoorlijk verantwoord zijn en dat alle
uitgaven door bevelschriften van betaling, behoorlijk geksteerd, zijn gestaaft, met uitzondering van

Verder hebben wij de uitgaven vergeleken met de registers van bevelschriften, die volgens
den opgetelden stok bedragen over 18 *71* f *1286.42* en over 18 *72* f *—*

(*) Wij hebben bevonden dat de boeken *behoorlijk zijn bijgehouden.*

*Tenks dat op de hulpjournalen nog waren gebleef de ontvangsten we-
gens hoofdzijden omslag f 400.14, hondenbelasting f 25. en opbrengst
weegelden f 2.47, alzo samen f 427.61, welke som niet op het
grootboek is overgebracht.*

(*) Hieronder te vermelden zij de boeken al dan niet regelmatig zijn bijgehouden, benevens de
opmerkingen waartoe het onderzoek der registers en boekeiden heeft aanleiding gegeven.

GEREA. OUKOOP. — BREDA. No. 309.

Na het overlijden van gemeente-ontvanger Deckers wordt
een proces-verbaal opgemaakt, waaruit blijkt dat de boe-
ken behoorlijk bijgehouden zijn en de kas zo ongeveer wel
in orde is.

4
put als ook bij de tramweg in Bergen op Zoom gebruikt is. Al naargelang de diepte zou dat 300 tot 400 gulden kosten. De gemeenteraad kan zich daarin wel vinden, mits niet tot betaling overgegaan hoeft te worden als de put niet in alle opzichten voldoet en onder voorbehoud dat er ruimschoots water in moet zitten voor de brandspuiten. 34) Twee maanden later blijkt zo'n put met een diameter van 23 cm. te kosten 500 gulden. Degene, die de laagste rente bedingt, waarschijnlijk "particulieren die voor enige tijd geld disponibel hebben en wellicht met 4½% rente tevreden zullen zijn", kan de put aanleggen. Zover komt het van 't jaar niet meer, want ook in 1892 gaat de discussie over de drenk, die dan al jaren duurt, weer gewoon door. De brandput in de Roosendaalsestraat krijgt wel een grote beurt. In antwoord op een brief van A. van Eekelen en 15 andere bewoners uit die straat besluiten B. en W. deze zuiver te maken, mits het niet duurder is dan 30 gulden.

DE OPENBARE ORDE.

Een aantal "achtenswaardige ingezetenen" wordt door de veldwachter betrappt als ze zich op zondagnacht om half twee, ruim na het sluitingsuur, nog in de herberg bevinden. Zij vormen tezamen de sociëteit voor notabelen, die inmiddels 5 jaar bestaat en normaliter bijeenkomt in de achterkamer. Op het bewuste tijdstip bevinden ze zich echter in de voorkamer, die normaliter voor het publiek toegankelijk is. Ten gevolge van het opgemaakte proces-verbaal informeert de burgemeester bij de Commissaris der Koningin of het geoorloofd is na sluitingstijd in openbare lokalen te verblijven en in hoeverre het bestuur van de sociëteit verplicht kan worden een ledenlijst op de secretarie te deponeren voor controle door de politie. 35) Drankmisbruik, burenruzies en mishandelingen zijn overigens aan de orde van de dag. Met een zekere regelmaat duiken de processen-verbaal hierover op, en als dit uitmondt in strafvervolgning aarzelt de burgemeester niet de doopceel van betrokkene te lichten. Over Cornelis Matthijssen laat hij bijvoorbeeld weten: " hij maakt zich meermalen schuldig aan misbruik van sterke drank en veroorzaakt de politie alsdan veel last". 36)

Petrus Vrients, een berucht figuur in de Wouwse gemeenschap en in het register gekomen wegens belediging van een ambtenaar in functie, krijgt de volgende referentie mee:

"Vrients is bij justitie geen onbekende meer en heeft reeds menige veroordeling wegens belediging ondergaan. Niet zelden braakt hij de walgelijkste vloek- en scheldwoorden uit tegen geestelijke en wereldlijke overheid, achtenswaardige ingezetenen, politie enz. zoodat hij dan ook door ieder, die hem kent, wordt geminacht". 37)

Over ene Cornelis Vreeven schrijft de burgemeester dat "hij meermalen veroordeeld is wegens zoutsmokkel en dat, in aanmerking genomen de opvoeding die hij genoten heeft, en de omgeving waarin hij verkeert, er niet veel goeds van te wachten valt. Huiselijke twisten toch zijn aan de orde van de dag". 38)

Het is wellicht om al deze problemen dat de burgemeester verzoekt om de nachtwakers Cornelis Raats en Johannes Mangelaars in de winter van 1891-1892 wapens te laten dragen "terwille van hunne veiligheid". 39)

Veldwachter Eijsermans ziet in 1891 zijn trouwe dienst beloond. Vanwege zijn zilveren ambtsjubileum kent de raad hem met 7 tegen 2 stemmen een gratificatie toe van 15 gulden. 40)

Volgens het register doen zich dit jaar twee fikse branden voor. In de graandrogerij van bierbrouwer Philips breekt door onbekende oorzaak brand uit. De schade aan het gebouw bedraagt 600 gulden, aan de granen 200 gulden. De landbouwhoeve van P.Looijen aan het Zuideinde te Heerle brandt op 13 september tot de grond toe af. Slechts de schuur bleef gedeeltelijk behouden. De schade is enorm: de gehele huisraad met uitzondering van een paar kasten, een melkkoe 2 kalveren, 5000 kilo hooi, 20 hl.boekweit, 13 hl.rogge, 4 hl.tarwe, 2 hl.haver, melk- en landbouwgereedschappen, een bascule en het paardentuig. In totaal bedraagt de schade 1500 gulden aan woning en stalling, 100 gulden aan de schuur en 1400 gulden aan inboedel. Misschien is het de brandmeesters allemaal teveel geworden, misschien is er ook wel een konflikt uitgebroken. Want op 21 november weigeren B.en W. aan Silv.Aerden, A.Huijgens, M.Buijs en L.Raaijmakers ontslag te verlenen als brandmeester ten-einde hen te bewegen de aanvraag in te trekken. Wat niet

41
geschiedt, want op 24 december wordt op het "nader door de brandmeesters ingediend ontslag" besloten hen met ingang van 1 januari eervol ontslag te verlenen.

Een curieus geval doet zich tenslotte nog eind van het jaar voor. Landbouwer Jacobus Coppens wordt, als hij vier kilo zout gekocht heeft bij buurman Siebelink, door twee mannen overvallen. Hij wordt tegen de grond geworpen, met een stok op zijn hoofd geslagen, en na een worsteling identificeren zij zich als ambtenaren van de directe belastingen, die het zout in beslag komen nemen. Coppens heeft namelijk geen geleidebiljet, in de veronderstelling dat vervoer van minder dan 5 kilo zout geoorloofd is. De ambtenaren worden gekenmerkt als "een man met een zwarte baard, naar men zegt sectiechef te Bergen op Zoom en een met een witte of grijze knevel, naar men zegt sectiechef te Roosendaal". 41)

Het verhaal kan door 7 getuigen bevestigd worden. Coppens is een achtenswaardig landbouwer, die zich fatsoenlijk gedraagt en volgens de burgemeester weliswaar in overtreding, "maar dat ook proces-verbaal wegens verzet en mishandeling opgemaakt wordt is te erg". Aanvankelijk lijkt het bij een transactie te blijven, maar de zaak krijgt toch een vervolg. Daverveldt hoort de getuigen en schrijft dat zij kunnen bevestigen dat Coppens vastgegrepen en mishandeld werd, terwijl Coppens geen mishandeling bedreef. "Ik ken Coppens goed genoeg om te weten dat hij zich niet aan zoutfraude schuldig zou maken, noch zich daarvoor zou lenen". 42)

Aan het eind van het jaar probeert de burgemeester ten laatste male vervolging te voorkomen. Aan de Officier van Justitie schrijft hij dat iedereen die Coppens kent hem eert en bemint: "In den omgang met anderen is hij zachtzinnig en beleefd, nimmer hoorde ik iets, hoegenaamd, ten zijnen laste. Iemand die zich geheel en al aan zijn eerzaam beroep wijdt. Zijne ondergeschikten behandelt hij met liefde en voorkomendheid. Geene arme verlaat er onge troost zijn erf en hij is bereid bij te dragen aan liefdadige instellingen, nuttige corporaties enz". 43)

Henk Hellegers.

BRONNEN:

- Notulen raadsvergaderingen 1891 (NR)
- Notulen vergaderingen B.en W.1891 (NBW)
- Correspondentieregister B.en W.1891 (CBW)
- Correspondentieregister burgemeester 1891 (CB)
- Publicatieregister burgemeester 1891 (PB)
- Publicatieregister B.en W.1891 (PBW)

NOTEN:

1. Zie hiervoor: de Wouwse gemeenteraad anno 1890, De Vierschaer 1-'90.
2. N.R. 28-2.
3. C.B.W. 28-2.
4. N.R. 28-3.
5. N.R. 1-9.
6. N.R. 26-9.
7. N.R. 24-10.
8. C.B.W. 17-3.
9. C.B.W. 6-4.
10. N.R. 4-7.
11. C.B.W. 6-6.
12. N.R. 6-6.
13. C.B.W. 29-6.
14. C.B.W. 23-2.
15. C.B.W. 26-10.
16. N.R. 24-10.
17. C.B.W. 18-3.
18. N.R. 26-9.
19. C.B.W. 17-10.
20. C.B.W. 17-10.
21. N.R. 1-12.
22. N.R./C.B.W. 12-12.
23. C.B.W. 19-12.
24. C.R.B. 25-11.
25. C.B.W. 26-9.
26. C.B.W. 17-8.
27. C.R.B. 5-3.
28. C.B.W. 20-6.
29. N.B.W. 14-11.

- 41
30. C.R.B. 14-2.
 31. C.R.B. 8-5.
 32. N.R. 6-6.
 33. N.R. 4-7.
 34. N.R. 4-7.
 35. C.R.B. 21-8.
 36. C.R.B. 27-3.
 37. C.R.B. 6-6- en 24-6.
 38. C.R.B. 31-8.
 39. C.R.B. 28-11.
 40. N.R. 24-1.
 41. C.R.B. 11-9.
 42. C.R.B. 24-10.
 43. C.R.B. 26-12.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

